

KULTURUTSKOTTETS UTLÅTANDE 12/2006 rd

Berättelse om regeringens åtgärder under år 2005

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 april 2006 en berättelse om regeringens åtgärder under år 2005 (B 4/2006 rd) till grundlagsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att de ständiga fackutskotten ska lämna utlåtande i ärendet till grundlagsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Kirsi Seppälä, finansministeriet
- direktör Rauno Anttila, planeringschef Kirsi Kangaspunta och undervisningsråd Jussi Pihkala, undervisningsministeriet
- programdirektör Markus Sovala, handels- och industriministeriet
- biträdande avdelningschef Tuulikki Haikarainen och regeringssekreterare Maritta Hirvi, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Raili Hartikka, arbetsministeriet
- undervisningsråd Matti Kimari och överdirektör Timo Lähdesmäki, Utbildningsstyrelsen
- inspektör för bildningsväsendet Kari Stendahl, länsstyrelsen i Södra Finlands län
- lektor Juha Turpeinen, lärarutbildningsenheten i Kajana
- länsbildningsrådet Helena Alhosaari, länsstyrelsen i Lapplands län
- prorektor, gymnastiklärare Arto Mäkipelto, Kurikan Yhteiskoulu

- projektchef Virpi Utriainen, Finlands Kommunförbund
- specialmedarbetare Johan Hahkala, Finlands Kommunförbund
- rektor Jorma Niemelä, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer ARENE rf
- styrelseledamot Elena Näsänen, Forum Artis ry
- musiker Riikka Talvitie, Finlands Tonsättare rf
- konstnär Kari Jylhä.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Södra Karelens förbund
- Södra Österbottens förbund
- Södra Savolax landskapsförbund
- Tavastlands förbund
- Landskapen i Östra Finland
- Östra Nylands förbund
- Samkommunen för landskapet Kajanaland
- Mellersta Österbottens förbund
- Mellersta Finlands förbund
- Kymmenedalens förbund
- Lapplands förbund
- Birkalands förbund
- Österbottens förbund
- Norra Karelens landskapsförbund
- Norra Österbottens förbund
- Päijänne-Tavastlands förbund
- Satakuntaförbundet
- Nylands förbund
- Egentliga Finlands förbund
- Akava rf

- Finlands Näringsliv
- Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf

- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Företagarna i Finland.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Bildningsutskottet behandlar här utfallet av de förslag som lämnats av arbetsgruppen (TAISTO II) som utrett utbildningsdimensioneringen, fostran till företagsamhet samt konstnärernas sociala trygghet, beskattning och sysselsättning.

Prognostisering av utbildningsbehovet och dimensionering av utbildningen

Genom att prognostisera utbildnings- och kompetensbehovet försöker man få fram information om hurdana kunskaper som kommer att behövas i arbetslivet i framtiden och hur behovet kan bemötas med hjälp av utbildning. Målet är att det ska finnas tillräckligt med rätt slags kompetens att tillgå på arbetsmarknaden. Den kvantitativa prognostiseringen av utbildningsbehovet förbättras i samråd mellan myndigheter, regionala organisationer och utbildningsarrangörer. Statsrådets nätverk för prognostisering bl.a. samordnar och utvecklar prognostiseringen samt förbättrar samarbetet mellan de olika aktörerna.

Den 4 december 2003 godkände statsrådet planen för utveckling av utbildning och forskning 2003—2008 och beslutade samtidigt om målen för utbildningsutbudet 2008 enligt sektor, utbildningsområde och språkgrupp. Målen för utbildningsutbudet utvärderas utifrån utvecklingen i samhället, ekonomin och arbetskraften samt revideras vid behov genom ändringar i utvecklingsplanen. En viktig utgångspunkt är halvtidsutvärderingen av arbetsministeriets projekt Arbetskraft 2025. Enligt nya beräkningar behövs det ett mindre antal nya studerande än tidigare inom den grundläggande yrkesutbildningen i naturbruk, teknik och trafik. Fler studerande behövs i synnerhet inom universitetsutbildningen i förvaltning och handel, den grundläggande utbildningen i social- och hälsovård

samt all slags humanistisk och pedagogisk utbildning. Det bedömdes dock att de senaste årens möjligheter att prognostisera arbetskraftsutvecklingen på lång sikt är förknippade med många osäkerhetsfaktorer som borde utredas mer noggrant vid beredningen av målen för utbildningsutbudet för 2012. Sådana är bl.a. produktivetsmålen för den offentliga sektorn och de verkningar de har på personalen samt den pågående kommun- och servicestrukturreformen. Slutsatsen är att utvärderingen inte ger anledning att ändra de nybörjarplatsmål för 2008 som uppställts i utvecklingsplanen.

Utbildning och kunskaper är viktiga faktorer för produktiviteten och den ekonomiska utvecklingen, likaså när det gäller samhällets förmåga att skapa förutsättningar för välfärd. Konkurrenskraften, internationaliseringen, den ökande fritiden och i synnerhet den åldrande befolkningen är faktorer som väsentligt inverkar på utbildningsbehovet och därför bör utvärderas på grundval av detta. Utbildningen bör ge de studerande s.k. substantiella kunskaper och färdigheter såväl som beredskap att förstå främmande språk och kulturer samt att behärska allt mer komplexa helheter och interaktiva situationer. De internationella studieprogrammen bidrar för sin del till att Finland får mer utländsk arbetskraft.

Vid behandlingen av utbildningsdimensioneringen begärde utskottet utlåtanden av alla landskapsförbund. Det är klart att landskapens konkurrenskraft bygger på ett starkt kunskapsunderlag. Att det är svårt att prognostisera det kvantitativa utbildningsbehovet beror på att landskapen har mycket olika behov till följd av den finländska befolknings- och arbetsplatsstrukturen och dess utveckling. Landskapsförbunden anser bl.a. att undervisningsministeriets planer på att koncentrera nybörjarplatserna till landskapen

med minskande befolkning för att göra utbildningsutbudet mångsidigare där kommer att leda till en ohållbar situation i de landskap som har befolkningstillväxt. Bristen på nybörjarplatser, i synnerhet inom yrkesutbildningen, kommer att förvärras ytterligare och allt fler unga kommer att välja att inte alls utbilda sig. Visserligen måste man ordna utbildning i vissa branscher i de landskap där befolkningen minskar, i syfte att garantera tillgången till arbetskraft i de branscherna. Ett exempel är lärarutbildningen, som måste ordnas för att det ska gå att rekrytera lärare överallt.

Utskottet instämmer i påpekandet i några utlåtanden att utbildningen bör dimensioneras i allt högre grad på grundval av regionala bedömningar. Den ökande omsättningen i arbetslivet och de betydande strukturella förändringarna gör att utbildningen måste prognostiseras och dimensioneras regionalt. Utbildningsutbudets validitet är helt klart en regional konkurrenskraftsfaktor.

Enligt utredning ger samarbetet för att kartlägga utbildningsbehovet goda resultat på vissa håll. Den allmänna uppfattningen som utskottet fick vid utfrågningen av sakkunniga var att samarbetet trots det bör utökas, intensifieras och fördjupas. I fråga om landskapens och den regionala ekonomins utveckling har parterna i sin dialog inte i tillräcklig grad beaktat olikheterna mellan landskapen när det gäller tillväxtutvecklingen, branschernas uppbyggnad och förändringarna i den eller landskapens målsättning. Undervisningsministeriet och beslutsfattarna på riksnivå har för sin del i uppgift att samordna utbildningsbehoven och -dimensioneringen enligt åldersstruktur och riksomfattande faktorer. Utbildningsutbudets kvantitet bör också vara flexibel så att möjligheterna till utbildning består fastän situationen förändras. I dagsläget då utbildningsarrangörerna är kringspredda på fältet är det svårt att åstadkomma några förändringar. Det får inte bli så att den enskilda utbildningsarrangören bara bevakar sina egna intressen, utan prognostiseringen måste gå ut på att hela områdets utveckling ses över i samråd mellan alla

parter så som utbildningsexperter, representanter för arbetslivet och den offentliga sektorn.

Utskottet har också blivit uppmärksammat på att utbildningen på andra stadiet bör dimensioneras med beaktande av både yrkes- och gymnasieutbildning. För att utbildningen ska bli mångsidigare bör samarbetsmöjligheterna effektiviseras och utökas. Även i detta sammanhang är utbildningsbehoven väsentliga. Andelen utbildning inför fristående examina bör höjas. Läroavtalsutbildning lämpar sig också för en del ungdomar. Även om behovet av utbildning på ungdomsstadiet minskar på vissa håll, ökar behovet av vuxenutbildning i form av omskolning och fortbildning.

Ett förslag är också att universitetsutbildningen inte ska dimensioneras på grundval av antalet nya studerande i förhållande till det s.k. högskoleområdets egen ungdomsårsklass. Då undervisningsministeriet nu sätter nybörjarplatserna i relation till högskoleområdena kan det ge en felaktig bild av utbildningsutbudet och de ungas chanser att bli antagna vid universiteten. Detta på grund av att utbildningsutbudet och ansökan är riksomfattande.

Dessutom föreslås det att planen för utveckling av utbildning och forskning 2007—2012 ska innehålla riksomfattande mål för nybörjarplatserna enligt utbildningssektor och -bransch. Det anses vara motiverat bl.a. därför att läroinrättningarna då mer effektivt kan planera sitt utbud. Till de skolor som planerar sin verksamhet enligt elevantal är nybörjarmålen nämligen en effektiv signal om i vilken riktning utbildningen bör styras.

Fostran till företagsamhet

Enligt regeringsprogrammet ska företagsamhet främjas på olika utbildningsnivåer och bli ett mer lockande alternativ i valet av yrkesbana. Det sörs för att de utbildningspolitiska projekten tar de små och medelstora företagens behov i beaktande. I entreprenörskapsutbildningen och rådgivningen till företagare fästs särskild vikt vid stödet till företagare som anställer sina första arbetstagare. Företagarnas möjligheter till läroavtalsutbildning förbättras. Politikprogrammet för

företagsamhet består av fem delområden: företagarfostran och företagarinformation, grundande av företag samt företagens tillväxt och internationalisering, skatter och avgifter som inverkar på företagsverksamheten, företagsamhet i regionerna, författningar gällande företag och verksamheten på marknaden.

Enligt planen för utveckling av utbildning och forskning 2003—2008 behövs det ny företagsamhet för att servicenivån i välfärdssamhället ska kunna bibehållas. Fostran till företagsamhet som ett genomgående tema i hela utbildningssystemet och en positiv inställning till företagsamhet lägger grunden till entreprenörskap. I syfte att stödja entreprenörskap vidtas åtgärder för att stärka samverkan mellan utbildning och arbetsliv, förbättra kunskapen om företagsamhet bland lärare och studiehandledare samt utveckla undervisningens innehåll och undervisningsmetoderna i all utbildning.

Undervisningsministeriet har som mål att utveckla en riksomfattande och regional företagsamhetskultur och en allmänt positiv inställning, främja inre och yttre företagsamhet, förbättra företagarnas och företagens verksamhet samt stödja generationsväxlingar.

Vid utfrågningen lyfte de sakkunniga fram att den allmänna uppfattningen i skolorna är att företagsamhet och fostran till företagsamhet är s.k. yttre företagsamhet och inte en metod som aktivt används i utbildningen. Det är heller inte vanligt att man ser företagsamheten som ett sätt att upptäcka eller dra nytta av sina egna starka sidor. En sådan inre företagsamhet kunde hjälpa framtida anställda och eventuella framtida företagare att bemöta de utmaningar som de ställs inför.

Fostran till företagsamhet kan få sin början redan i dagvården genom att tyngdpunkten läggs på självständighet, ansvar och självstyrning. Det blir sedan en princip i all utbildning, allt från förskola och grundläggande utbildning till yrkeshögskola och universitet. Det är viktigt att den grundläggande lärarutbildningen innehåller studier i fostran till företagsamhet och att lärar-

na regelbundet får fortbildning och kan uppdatera sina kunskaper.

Finlands Kommunförbund har koordinerat det nationella projektet Entreprenörskap i kommunerna (2000—2006), som slutförs i slutet av innevarande år. Inom ramen för projektet har det dagliga skolarbetets koppling till företagsamhet förbättrats och stärkts i grunderna för läroplanerna. Samarbetet mellan skola och företag har intensifierats, begreppet entreprenörskap klarlagts och stödjande metoder konkretiserats i utbildningen. I den färskta utvärderingen av projektet (i juni 2006) bedömdes de nationella åtgärderna för att stödja entreprenörskap vara ganska bra i allmänhet. De reviderade grunderna för läroplanerna, fortbildningen i fostran till företagsamhet, materialet och olika projekt utgör i bästa fall ett rätt bra underlag för lärarnas arbete. Politikprogrammet för företagsamhet bedömdes vara relativt viktigt för arbetet i praktiken. Tack vare den ökade riksomfattande debatten om företagsamhet och de förändrade attityderna har diskussionen också tagit fart inom utbildningen.

Utskottet uppmärksammar att lärarnas arbete enligt en enkät allt mer går ut på att uppmuntra eleverna till självständigt arbete, vilket har gett upphov till ett ökat intresse för och förändrade attityder till företagsamhet. Kommunledningen bedömdes fortfarande vara lite negativt inställd. Det kommer att vara en utmaning i fortsättningen.

Utskottet ser det som viktigt att de som arbetar med undervisning fortsättningsvis får bättre kännedom om arbets- och näringslivet. Det förutsätter att beslutsfattarna och andra påverkare både på ett lokalt och riksomfattande plan arbetar för företagsamhet på gräsrotsnivån. I det här sammanhanget är det av största vikt att intensifiera samarbetet och skapa nätverk mellan utbildning och näringsliv. Fostran till och inövningen i företagsamhet bör greppas som en större helhet och ett vardagligt inslag i utbildningen samt som en verksamhetsmetod för att bemöta de framtida utmaningarna i samhället.

Utfallet av förslagen från arbetsgruppen (TAISTO II) som utrett konstnärernas sociala trygghet, beskattning och sysselsättning

Konstnärernas sociala och ekonomiska ställning har utretts av tre arbetsgrupper under de senaste tio åren. Dessa s.k. TAISTO-kommissioner har lämnat ett flertal förslag om hur konstnärernas sociala och ekonomiska ställning kunde förbättras samt hur de frågor som gäller social trygghet och beskattning kunde lösas. Förslagen har allmänt taget ansetts vara bra men har inte i tillfredsställande utsträckning kunnat drivas framåt p.g.a. den knappa finansieringen. Enligt uppgift har det varit svårt att bereda några åtgärder också därför att det i många fall behövs samarbete mellan förvaltningsområdena. I fråga om vissa förslag har förvaltningsområdena inte uppnått samförstånd t.ex. om vem som ska ansvara för eller finansiera åtgärderna.

TAISTO II-kommissionen försökte hitta gemensamma modelllösningar för flera konstarter. Därför gällde förslagen mestadels anvisningar om myndighetspraxis samt ändringar i lagstiftningen eller tillämpningen av den. Frågor som speciellt lyftes fram var konstnärernas sysselsättning och företagsamhet samt pensioner och utkomstskydd vid arbetslöshet. I synnerhet fokuserade kommissionen på förhållandet mellan stipendier och social trygghet. Därför tillsatte social- och hälsovårdsministeriet år 2003 en arbetsgrupp med uppgift att utreda den sociala tryggheten för dem som lever på stipendier. Arbetet har äntligen gått framåt så långt att regeringen enligt utredning överlämnar en proposition till riksdagen i tid för att lagstiftningen ska kunna träda i kraft i början av 2007.

Utskottet vill se att snabba åtgärder vidtas för att klarlägga konstnärernas arbetsrättsliga ställ-

ning samt förbättra sysselsättningsutsikterna och den sociala tryggheten. Lösningarna ska ge konstnärerna en jämlik ställning i relation till andra yrkesgrupper och beakta särdragen i de olika typerna av konstnärligt arbete. Utskottet tar detaljerat ställning till förslagen om pensionsskyddet för stipendiater när propositionen behandlas under höstsessionen 2006.

Riksdagens uttalanden

På grundval av erhållen utredning anser utskottet att följande i berättelsen relaterade åtgärder utförda med anledning av riksdagens uttalanden är tillräckliga eller annars har blivit obehövliga:

— *Erkännande av examina*, RP 248/1996 rd (s. 180)

— *Undervisningen för de gravt handikappade*, RP 159/1996 rd, uttalande 2 (s. 194)

— RP 86/1997 rd, uttalande 2, 4, 5 och 7 (s. 194-196)

— *Effektivering av utvärderingsarbetet på kommun- och skolnivå, Rådet för utbildningsvärdering, svenskspråkig verksamhet*, RP 135/2002 rd, uttalande 2 (s. 204)

— *Morgon- och eftermiddagsverksamheten för skolbarn*, RP 57/2003 rd (s. 207)

— *Revideringen av universitetslagen*, RP 10/2004 rd, alla uttalanden (s. 207)

— *Stöd för skolresor*, RP 97/2004 rd (s. 209).

Utlåtande

Kulturutskottet meddelar

att grundlagsutskottet bör beakta vad som anförts ovan.

KuUU 12/2006 rd — B 4/2006 rd

Helsingfors den 15 juni 2006

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kaarina Dromberg /saml
medl. Esko Ahonen /cent
Hanna-Leena Hemming /saml (delvis)
Sinikka Hurskainen /sd
Tuomo Hänninen /cent (delvis)
Tatja Karvonen /cent
Rauno Kettunen /cent
Minna Lintonen /sd (delvis)

Pehr Löf /sv (delvis)
Kirsi Ojansuu /gröna
Seppo Särkiniemi /cent
Ilkka Taipale /sd
Marja Tiura /saml
Jutta Urpilainen /sd
Raija Vahasalo /saml (delvis)
Unto Valpas /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Marjo Hakkila.